

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۰۳/۰۵

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۳/۰۷/۲۲

نقش عوامل برون سازمانی در خودزنی و خودکشی کارکنان وظیفه یگان‌های ارتش جمهوری اسلامی ایران

علی اصغر مسگر^۱

مجید رضا طاهری^۲

چکیده:

جرایم خودزنی و خودکشی در ارتش جمهوری اسلامی ایران در مقایسه با ارتش‌های جهان و سایر بخش‌های جامعه چشمگیر نیست ولی چون انسان‌ها سرمایه‌های اصلی سازمان‌ها و جوامع به شمار می‌روند و با علم به اینکه حتی یک نفر هم آمار بالایی برای جامعه ما است بررسی علل آن ضروریست، امروزه خودکشی در جوامع بشری خطری جدی تلقی شده و در دنیا یکی از ده علت مرگ محسوب می‌گردد، به طوری که میزان آن روند افزایشی داشته و سازمان‌های ذی‌ربط در کشورهای مختلف در پی مهار آن می‌باشند، به همین دلیل این مقاله برای بررسی نقش عوامل برون سازمانی در خودزنی کارکنان وظیفه یگان‌های ارتش تهیه شده است و نگارندگان تحقیق فوق با هدف تبیین عوامل برون سازمانی خودزنی و خودکشی و ارائه راه‌کارهای مقابله با آن ضمن جمع‌آوری اطلاعات بوسیله ابزارهای میدانی و کتابخانه‌ای و تجزیه و تحلیل کمی و کیفی وضعیت موجود در یگان‌های ارتش در سال ۱۳۹۲ مورد بررسی قرار داده‌اند. در تجزیه و تحلیل این تحقیق سعی شده است تأثیر عوامل برون سازمانی، (مشکلات اقتصادی، عوامل فرهنگی و ناهنجاری‌های روانی (افسردگی)، ناهنجاری‌های اجتماعی، مشکلات خانوادگی) که سر منشأ بسیاری از اقدام به خودکشی در سازمان آجا می‌باشد بررسی شود. نتیجه‌گیری کلی حاصل از تحلیل داده‌ها حاکی از آن است که مولفه‌های مورد بررسی در متغیر مستقل عوامل برون سازمانی بر متغیر تابع یعنی خودزنی و خودکشی کارکنان آجا تأثیر زیادی داشته و در انتها برای شناسایی و تقلیل این جرم پیشنهادهایی ارائه گردیده است.

واژه‌های کلیدی:

خودزنی، خودکشی، ناهنجاری، مقابله

۱ - کارشناس ارشد مدیریت دفاعی دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

۲ - عضو هیات علمی دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

مقدمه

پدیده‌ی «خودکشی» از دیدگاه علوم مختلفی چون روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، پزشکی، جرم‌شناسی و حقوق جزا (کیفری) قابل تحلیل و بررسی است. از لحاظ حقوق کیفری، بحث راجع به خودکشی در حاشیه بررسی قتل‌ها به میان می‌آید. از این حیث خودکشی یا انتحار عبارت است از قتلی که فاعل جرم (قاتل)، مفعول جرم (مقتول) نیز می‌باشد. در واقع خودکشی نوعی از قتل همراه با وحدت قاتل و مقتول است. بر این اساس باید گفت خودکشی و به تبع آن (خودزنی) از جمله بارزترین مواردی هستند که در آنها بزه‌کار و بزه‌دیده فرد واحدی است. (تاج زمان، دانش، ۱۳۸۱: ۷۹) خودکشی مهم‌ترین نوع خشونت تغییر شکل داده شده است. در این نوع از خشونت، فرد مرتکب به جای این که دیگران را مورد حمله و تعرض قرار دهد، به زندگی و حیات خود حمله کرده و به آن خاتمه می‌دهد. عمل خودکشی مختص زمان حاضر نبوده و از دوره‌های بسیار قدیم وجود داشته است؛ اما آنچه تازگی دارد گسترش و افزایش تعداد خودکشی‌ها می‌باشد. آمارهای انتشار یافته در مورد خودکشی‌ها کامل نبوده و آن طور که باید تعداد واقعی خودکشی‌ها را نشان نمی‌دهد. البته علت این امر آن است که بیمارستان‌ها بسیاری از خودکشی‌ها را تحت عنوان‌های دیگری قلمداد می‌کنند و از این رو بسیاری از انتحارها در آمارهای رسمی منعکس نمی‌شوند. در زمان‌های گذشته معمولاً خودکشی در نیمه دوم عمر انجام می‌گرفت، اما در حال حاضر بیشتر مرتکبان آن جوانان هستند. (همان، ۱۱۲)

بسیاری از مردم در دوره‌ای از زندگی خود به مرگ فکر کرده‌اند ولی تعداد بسیار کمی از آنها واقعاً دست به خودکشی می‌زنند. بحران خودکشی تجربه‌ای مغشوش کننده، دردناک و سخت است. برای بیرون آمدن از بحران خودکشی، تعیین عوامل ایجاد کننده بحران، فهم احساسات شخص خودکشی کننده و مواجهه با افکار خودکشی‌گرا مسائل بسیار مهم و اساسی هستند. هنگامی که زندگی برای فرد دشوارتر از حد خاصی است دست به خودکشی می‌زند. خودکشی معمولاً یک نوع خشم برگشته به خود است. (کی‌نیا، ۱۳۶۸: ۲۴)

بررسی خودکشی به منزله یک پدیده اجتماعی جدی از دو سه قرن پیش توسط پژوهش‌گران اروپایی آغاز شده است. در این کشورها عبور از زندگی سنتی و ورود به زندگی صنعتی بر آمارهای مربوط به خودکشی افزود و جامعه‌شناسان و روانشناسان غربی در جستجوی عوامل خودکشی برآمدند. اما خودکشی در یکی دو دهه اخیر بار دیگر بطور خاص مورد توجه پژوهش‌گران و دولت‌مردان کشورهای مختلف قرار گرفته است. این بار عامل این

جلب توجه افزایش آمارهای مربوط به خودکشی و تغییر گروه سنی قربانیان از میان‌سالان و سالمندان به نوجوانان و جوانان است. این گسترش روزافزون خودکشی در سال‌های اخیر در گروه سنی نوجوانان و جوانان بخصوص در دوره‌ی سربازی بر لزوم پرداختن به این معضل اجتماعی بیش از پیش افزوده است. (بولتن خبری وزارت اطلاعات، بهار ۱۳۸۱: ۲۸) از طرفی توجه و مطالعه در خصوص خودکشی به لحاظ تبعات منفی و زیان‌باری که در سطح جامعه و علی‌الخصوص در پادگان‌ها دارد، از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. نگارندگان این مقاله سعی نموده‌اند با لحاظ نمودن منابع علمی و عملی، این پدیده را ریشه‌یابی و در عین حال راه کارهای جدید و عملی را در این مورد ارائه دهند.

طرح مسئله

کشور ایران از جمله کشورهایی است که درصد جمعیت جوان آن بالا بوده و چشم امید زیادی به این جمعیت جوان دوخته شده است. سازندگی و پیشرفت جامعه مستلزم کارکرد درست این جوانان و کارکرد سالم آنها منوط به تفکر سالم و قدرت و توان جسمی و روحی آنها است.

اگر جامعه بتواند بستر مناسبی برای فعالیت این قشر عظیم مهیّا نماید، می‌تواند به درستی از آنها بهره‌مند گردد ولی با کمال تأسف بعضاً شاهد هستیم که شرایط اجتماعی، خانوادگی یا فرهنگی موجب می‌شوند جوانان نه تنها نمی‌توانند کارایی مثبتی در جامعه داشته باشند، بلکه با اقدامات ناهنجار و انحرافات اجتماعی، سدّی در راه پیشرفت جامعه شده و موجب هدر رفتن منابع جامعه می‌گردند.

از جمله این انحرافات که بعضاً در جوانان شاهد آن هستیم اقدام به خودکشی است. این عمل که با هنجارهای جامعه، شرع مقدس اسلام و اخلاق اجتماعی و فردی منافات دارد، می‌تواند موجب از بین رفتن سرمایه‌های مفید جامعه یعنی جوانان گردد و در زمانی که فرد به بلوغ سنی و اجتماعی و....رسید که لزوماً باید خانواده و اجتماع از خلاقیت و توانایی‌های وی بهره‌مند گردد، اقدام به خودکشی می‌نماید و از طرفی اکثریت جوانان هر کشور، در دو طبقه‌ی کارکنان پایور و وظیفه در سنین جوانی قسمتی از عمر خود را در نهادهای دفاعی یا نیروهای مسلح جامعه که از مقررات و ویژگی‌های خاصی متناسب با کارکرد خود (دفاع از کشور) برخوردار می‌باشند، می‌گذرانند که سازگاری و تبعیت برای کلیه افراد به ویژه

کارکنان وظیفه که به صورت غیر داوطلب و طبق مقررات و بدون معاینات کامل پزشکی وارد این سازمان می‌گردند، امکان پذیر نبوده و یکی از عوارض این عدم سازگاری می‌تواند انجام عمل خودزنی باشد که ریشه در وضعیت و مشکلات خانوادگی، شخصی و یا مسائل اجتماعی و روحی روانی و سختی خدمت دارد.

لذا، در این تحقیق با رویکرد علمی و موشکافانه ضمن ترسیم بسترهای این معضل اجتماعی به این سؤال پاسخ خواهیم داد که انگیزه و علل برون سازمانی ارتکاب جرم خودزنی در بین کارکنان وظیفه یگان‌های آجا چیست و راه‌کارهای مقابله با آن چه می‌باشد و چگونه می‌توان موجبات تقلیل این جرم را فراهم نمود.

سؤال تحقیق

عوامل مؤثر برون سازمانی در جرم خودکشی و خودزنی کارکنان وظیفه یگان‌های آجا چیست و راه‌های مقابله با آن کدام است؟

هدف تحقیق

تبیین عوامل برون سازمانی خودزنی و خودکشی در کارکنان وظیفه یگان‌های آجا و ارائه راه‌های مقابله با آن

جامعه مورد تحقیق

جامعه مورد تحقیق کلیه اسناد و مدارک مربوط به خودکشی و کلیه فرماندهان گردان‌ها و روسای بازرسی یگان‌های آجا است که در پنج سال گذشته دریگان آنها خودزنی به وقوع پیوسته است.

اهمیت و ضرورت تحقیق

از آن جا که آجا به عنوان یکی از نیروهای مسلح کشور، تعداد زیادی از جوانان کشور را به عنوان کارکنان وظیفه در خود جای می‌دهد و هر جوانی حداقل قریب دو سال از عمر خود را در این سازمان سپری می‌نماید و از طرفی آمار و اطلاعات حاکی از وجود خودکشی به عنوان یک انحراف در بین جوانان کشور مطرح می‌باشد، بالتبع این معضل در بین کارکنان وظیفه آجا نیز نمود پیدا می‌کند. از طرفی با دگرگونی‌های چشم‌گیری که در مدیریت سازمان‌ها به وقوع پیوسته است، توجه به جایگاه ویژه و ارزش منابع انسانی، سرآمد

نقش عوامل برون سازمانی در خودزنی و خودکشی کارکنان وظیفه یگان‌های ارتش جمهوری اسلامی ایران..... ۷۱

همه‌ی تحولات قرار گرفته و اندیشمندان معاصر، نیروی انسانی را در شمار گران‌بهارترین سرمایه سازمان‌ها محسوب و برای آن ارزشی فراتر از همه عناصر متشکله مدیریت قائل هستند. لذا بر فرماندهان و مسئولین آجا فرض است با برنامه‌ریزی متناسب با واقعیت، پیش‌گیری و یا کاهش این مشکل را مد نظر قرار دهند. این امر نیز مستلزم شناسایی علل و انگیزه ارتکاب جرم خودزنی می‌باشد.

این تحقیق می‌تواند علل و انگیزه‌ی ارتکاب جرم خودزنی در بین کارکنان یگان‌های آجا را بهتر شناسانده و مسئولین را در شناخت علل و انگیزه‌های خودکشی و پیش‌گیری از این معضل یاری نماید.

ضرورت تحقیق

عدم توجه کافی به این معضل، موجب عدم مشخص شدن زوایای پنهان این پدیده‌ی شوم اجتماعی در بین یگان‌های تابعه آجا شده و از نیروی فعال مؤثر ارتش که همان کارکنان جوان و وظیفه هستند بنحو احسن استفاده مفید بعمل نخواهد آمد و این مشکل کماکان به صورت یک دغدغه خاطر برای فرماندهان و مسئولین باقی خواهد ماند.

پیشینه تحقیق

در زمینه خودزنی و خودکشی در جامعه تحقیقات بسیاری صورت گرفته و پایان‌نامه‌های متعددی در دانشگاه‌ها به رشته تحریر درآمده‌اند که همگی به نقش تعیین‌کننده عوامل مختلف صحه گذاشته ولی درخصوص علل خودزنی و خودکشی کارکنان یگان‌های آجا و موضوع تحقیق (نقش عوامل برون سازمانی در خودزنی و خودکشی کارکنان یگان‌های آجا) با بررسی‌های به عمل آمده تاکنون تحقیق جامعی صورت نگرفته است. با وجود این، تحقیق‌های مشابه و مرتبط با موضوع انجام گرفته به شرح ذیل می‌باشند:

تحقیق انجام شده توسط آقای علیرضا کلهری کارشناسی ارشد مدیریت دفاعی دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش در سال ۱۳۸۳ با عنوان علل و انگیزه خودزنی کارکنان وظیفه اجا تحقیق انجام شده توسط آقای سیروس نیک بخش کارشناسی ارشد مدیریت دفاعی دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش در سال ۱۳۸۴ با عنوان بررسی عوامل مؤثر در خودزنی کارکنان وظیفه یگان‌های رزمی نزاچا

تحقیق آقای خسرو خسروی کارشناسی ارشد مدیریت دفاعی دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش در سال ۱۳۴۱ با عنوان خودکشی در ایران.

پایان نامه کارشناسی ارشد آقای علی‌وردی در سال ۱۳۷۲ در دانشگاه تربیت مدرس در مورد رابطه خودکشی با پدیده‌های اجتماعی.

پایان نامه کارشناسی ارشد آقای علیرضا کشاورز به منظور بررسی علل و انگیزه خودزنی در نیروهای مسلح در سال ۱۳۷۳

پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت دفاعی دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش آقای سعید نوری با عنوان خودزنی کارکنان وظیفه نزاجا در سال ۱۳۸۳

پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت دفاعی دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش بررسی علل ارتکاب خودزنی در بین کارکنان وظیفه و راه‌های پیشگیری از این پدیده پژوهش محمد

رضایی سال ۱۳۸۹

موضوع	نام محقق	سال تحقیق	دانشگاه محل تحقیق	نتایج بدست آمده
علل و انگیزه خودزنی کارکنان وظیفه اجا	علی رضا کلهری	۱۳۸۳	دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش	فرضیه‌ها حاکی از آن است که بین متغیرهای مستقل جزء و متغیر تابع همخوانی وجود دارد و تاثیر سرخوردگی اجتماعی، مشکلات خانوادگی، ناهنجاری‌های روحی و روانی، سختی خدمت بر متغیر تابع تاثیر بیشتری دارد
بررسی عوامل مؤثر در خودزنی کارکنان وظیفه رزمی یگان‌های نزاجا	سیروس نیک بخش	۱۳۸۴	دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش	بررسی فرضیه‌ها حاکی از آن است، شرایط اقلیمی ۳۱/۵٪، شرایط بد اقتصادی ۳۹/۱٪، محیط خدمت ۳۴/۷٪، شرایط روانی ۳۵/۲٪، شخصیت افراد ۴۰/۴٪، شرایط خانوادگی ۳۳٪، در خودزنی موثر است.
خودکشی در ایران	خسرو خسروی	۱۳۴۱	دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش	به موازات اینکه انسجام و انتظام اجتماعی در ایران فزونی می‌یابند، به میزان خودکشی تقدیرگرایانه نیز افزوده می‌شود.
بررسی تطبیق میزان خودکشی	اکبر علی وردی	۱۳۷۳	دانشگاه تربیت مدرس	در ۴۹ کشور مورد بررسی بین انسجام و انتظام اجتماعی و میزان خودکشی، رابطه‌ای معکوس وجود دارد و این بدان معنی است که هر چه انسجام و انتظام اجتماعی کمتر می‌شود، به میزان خودکشی انومیک و خود گرایانه افزوده می‌گردد.
بررسی علل و انگیزه خودزنی در نیروهای مسلح	علیرضا کشاورز	۱۳۷۳	دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش	-آمار مرتکبین خودزنی با میانگین در آمد خانوادگی آن نسبت معکوس دارد-اوضاع و محیط مساعد نسبت مستقیم با تعداد مرتکبین به خودزنی دارد-میزان سواد و دانش و آگاهی با میزان آمار مرتکبین به خودزنی نسبت معکوس دارد.
خودزنی کارکنان وظیفه نزاجا	سعید نوری	۱۳۸۳	دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش	۵۹٪/زیاد بودن تاثیر میزان تحصیلات، ۵۲٪/عوامل اقتصادی، ۶۲٪/وضعیت تاهل، ۵۵٪/وضعیت اجتماعی، ۵۵٪/عوامل روحی و روانی، ۷۰٪/وضعیت عمومی خانوادگی، ۶۹٪/وضعیت محیطی و جغرافیایی را در وقوع خودزنی کارکنان وظیفه نزاجا موثر می‌دانند.
بررسی علل ارتکاب خودزنی کارکنان وظیفه و راه‌های پیش‌گیری از این پدیده	محمد رضایی	۱۳۸۹	دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش	میانگین بدست آمده حکایت از آن دارد که عوامل برون سازمانی و درون سازمانی تقریبا به یک نسبت در خودزنی کارکنان وظیفه موثر است.

ادبیات تحقیق

تاریخچه موضوع تحقیق

اقوام و ملت‌های مختلف، برداشت‌های خاصی از خودکشی داشتند. در تمام دوران مردم می‌خواستند حق زنده ماندن یا مردن را برای خود محفوظ نگه دارند. در بعضی از جوامع و در مواقعی، خودکشی تقدیس، و در جوامع دیگر، خودکشی امری منفور تلقی می‌شده است. در هندوستان از عهد باستان، تحت تأثیر دین برهمنی، خردمندان که در جستجوی حالت نیروانا (رها شدن از همه دردها) با ورود در عالم فنای مطلق بودند، در خلال جشن‌های مذهبی خودکشی می‌کردند. در تبت و چین عده‌ای در جستجوی کمال، خود را فنا می‌کردند و کسانی که از برابر دشمن می‌گریختند، برای فرار از این ننگ خودکشی می‌کردند. در ژاپن مسئله شرافت، نجبا را وادار به هاراگیری (نوعی از خودکشی) می‌کرد. در مصر باستان از مرگ انتظار رهایی داشتند. خواستاران این رهایی حتی گاهی به صورت انجمن گرد هم می‌آمدند. و اعضای انجمن در جستجوی بهترین وسیله برای مردن بر می‌آمدند در یونان خودکشی کیفر داشت. جسد فرد خودکشنده از گور محروم بود، دست راستش را می‌بریدند و در مکان دیگری دفن می‌کردند. (دورکیم، ۱۳۷۸، ۱۵۶)

در روم، بیش از همه در دوران انحطاط امپراتوری بود که تعداد خودکشی‌ها رو به افزایش نهاد و البته تأثیر سیاست را نباید نادیده گرفت. شخصیت‌های برجسته که از چشم امپراتور می‌افتادند، خودکشی می‌کردند تا دارایی‌شان را از حرص و طمع امپراتور نجات دهند. در مورد سربازان رومی نیز که متعلق به دولت بودند و اختیار زندگی خود را در دست نداشتند، قضیه از همین قرار بود. با این وصف، همه سربازان حق داشتند در صورت دچار شدن به درد و رنج‌های غیر قابل تحمل خود را از میان بردارند. (علیوردی، ۱۳۷۳، ۱۳)

در دوران مسیحیت به موجب قوانین شرعی، خودکشی محکوم بود. با وجود فقر اجتماعی آن روزگار، خودکشی از قرن ۵ الی ۱۱ میلادی زیاد نبود ولی در قرون ۱۲ و ۱۳ رو به فزونی نهاد. در قرن ۱۷ میلادی، سرکوب و مجازات خودکشی شدید بود آن را جنایتی معادل سوء قصد به جان پادشاه یا بر ضد خدای انسان می‌دانستند. در قرن نوزدهم، آمار خودکشی به شدت افزایش یافت و در حال حاضر نیز میزان خودکشی حدود ۷ تا ۶ برابر میزان خودکشی در اواسط قرن نوزدهم است. (دورکیم، ۱۳۷۸، ۱۷۰)

همان طوری که در بخش‌های گذشته اشاره شد، خودکشی در تمام اقشار جامعه وجود دارد. قشر نظامیان نیز از این امر مستثناء نیستند. از نظر دورکیم، آمار خودکشی در نظامیان مانند سایر اقشار، دو جنبه دارد: جنبه اول آن، خودکشی خود خواهانه است که به علت گسستن پیوندهای فرد با گروه خود، دست به خودکشی می‌زند و جنبه دوم آن، خودکشی دگر خواهانه است که به علت تعلق خاطر شدید فرد به گروه اتفاق می‌افتد، مانند سربازی که به خاطر دیگران جان خود را فدا می‌کند. (البته در مورد اخیر بایستی با شک نگریست زیرا این نوع از مرگ در بعضی شرایط خاص نوعی ایثار محسوب می‌گردد.)

شکل دیگری از خودزنی، فرد به جهت نبود کردن خود دست به خودکشی نمی‌زند بلکه با هدف دیگری مانند تهدید فرمانده یا مافوق، فرار از منطقه عملیاتی یا سایر موارد به خود آسیب وارد می‌کند. این نوع خودزنی جرم محسوب و طبق قانون مجازات می‌شود. در مجموع می‌توان خودزنی و خودکشی در نیروهای مسلح را به دو دسته اصلی تقسیم کرد: «خودزنی منجر به جرح» و «خودزنی منجر به فوت».

۲- خودزنی منجر به جرح

همان طور که در تفسیر کلمه خودزنی آمده است، کسی که عمداً به خود صدمه وارد می‌کند ولی منتهی به فوت نشود مرتکب خودزنی منجر به جرح شده است و منظور قانون‌گذار از کاربرد کلمه خودزنی در قانون جرایم و مجازات‌های نیروهای مسلح نیز همین است.

۳- خودزنی منجر به فوت

در خودزنی منجر به فوت، چون مرتکبی وجود ندارد که مجازات شود، بنابراین، جرم محسوب نمی‌شود، اگر چه طبق شریعت اسلامی، خودکشی از گناهان کبیره است و در آخرت مجازات اخروی به همراه دارد. در این نوع از خودزنی، هدف فرد نبودن خویش است. (پایان نامه نیک بخش: ۱۳۸۴)

در نیروهای مسلح، به خودکشی اصطلاحاً خودزنی گفته می‌شود، و علت آن این است که در نیروهای مسلح علاوه بر خودکشی‌های رایج که به قصد نبودن خود انجام می‌گیرد، نوع دیگری از خودزنی وجود دارد که فرد برای فرار از انجام وظیفه، ترک خدمت یا انتقال به مکان دیگر، خود را مجروح می‌کند. در این مورد، هدف فرد از بین بردن خود نیست بلکه تهدید فرماندهان برای رسیدن به هدفش می‌باشد و طبق تحلیلی که در همین مقاله، به طور مفصل شکل و نحوه خودزنی توضیح داده است، اکثر خودزنی‌ها در محیط

نقش عوامل برون سازمانی در خودزنی و خودکشی کارکنان وظیفه یگان‌های ارتش جمهوری اسلامی ایران..... ۷۵

نظامی، خودزنی منجر به جرح است که هدف فرد نیز از بین بردن خود نیست. به عنوان مثال در سال ۱۳۷۸، نزدیک به ۷۰ درصد خودزنی‌ها در سراسر کشور منجر به جرح بوده است. با توجه به توضیحات فوق می‌توان گفت خودکشی در نیروهای مسلح ویژگی خاصی دارد که نیاز به بررسی دقیق و مفصلی است. (راه کارهای پیشگیری از خودزنی و خودکشی در اجا - اداره بازرسی اجا)

عوامل موثر بر شیوع خودکشی

جنس: در تمام سنین مردها سه برابر زن‌ها خودکشی موفق داشته‌اند در حالی که زن‌ها سه برابر مردها اقدام به خودکشی می‌کنند. (اسلامی نسب، ۱۳۷۱: ۸۷-۸۵)

سن: خودکشی و بیشتر از آن ژست و فکر خودکشی در نوجوانان افسرده دیده می‌شود (خودکشی سومین عامل مرگ و میر نوجوانان است). (همان: ۸۷-۸۵)

مذهب: میان یهودیان و کاتولیک‌ها، خودکشی نسبت به پروتستان‌ها کمتر است و میان مسلمانان به خصوص در طبقات مذهبی که از ایمان بیشتری برخوردار می‌باشند تصور می‌شود از تمام مذاهب کمتر باشد. (همان: ۸۷-۸۵)

وضعیت تأهل: خودکشی میان افراد مجرد دو برابر بیشتر از افراد متأهل است و برای افراد مطلقه و بیوه چهار تا ده بار بیشتر از کسانی است که با همسر خود زندگی می‌کنند. (همان: ۸۷-۸۵)

نژاد: در امریکا، اغلب خودکشی سفیدپوستان از سیاه‌پوستان بیشتر است. (همان: ۸۷-۸۵)

محیط زندگی: زندگی در شهرهای بزرگ خطر اقدام به خودکشی را افزایش می‌دهد. (همان: ص ۸۷-۸۵)

مراحل خودکشی

- مراحل خودکشی به قرار زیر می‌باشد:

- (۱) تفکر خودکشی
- (۲) تهدید به خودکشی
- (۳) نمایش خودکشی
- (۴) اقدام به خودکشی

(۵) خودکشی موفق (بررسی علل و انگیزه ارتگاب جرم خودزنی در نیروهای مسلح، معاونت قضایی و حقوقی اداره کل عفو و پیشگیری از وقوع جرائم زمستان ۱۳۷۸)

بنابراین، فردی که دست به خودکشی می‌زند، طی فرآیندی چند مرحله‌ای این کار را انجام می‌دهد و این فرآیند بعضاً ماه‌ها و سال‌ها طول می‌کشد و اگر حوادث جاری به نفع خود باشد، اندیشه خودکشی را فراموش می‌کند. معمولاً وقوع حوادث تلخ سبب مصمم‌تر شدن شخص در انجام خودکشی است. از زاویه‌ای دیگر می‌توان گفت خودکشی پایان جریان افسردگی یا اختلالات روانی است که در صورت تشدید افسردگی یا سایر ناراحتی‌های روحی، فرد دست به خودکشی می‌زند، البته بسیاری از خودکشی‌ها در مرحله آخر موفقیت‌آمیز نیستند. (بررسی علل و انگیزه ارتگاب جرم خودزنی در نیروهای مسلح، معاونت قضایی و حقوقی اداره کل عفو و پیشگیری از وقوع جرائم زمستان ۱۳۷۸)

وسایل خودکشی

وسایلی که در خودکشی‌ها بکار می‌رود اغلب متفاوت و عجیب هستند، مخصوصاً در مورد افرادی که مبتلا به اختلالات روانی هستند. مثلاً در میان بعضی از این افراد خودسوزی، غرق کردن خود، دارآویختگی، خفگی با گاز، زغال، گاز شهری، برق گرفتگی، خوردن سم، قطع رگ‌های دست، فرو کردن چاقو در شکم و قلب، استفاده از سلاح‌های گرم، سقوط از ارتفاع، تصادف با اتومبیل و قطار و یا استفاده از قرص‌های آرام‌بخش دیده می‌شود. (اسلامی نسب، ۱۳۷۱: ۱۰۶ - ۱۰۳)

خودکشی ناشی از خودخواهی

هر چه مذهب آزادی بیشتری برای فرد فراهم کند، خودکشی در آن مذهب بیشتر می‌شود. خودکشی در افراد تحصیل‌کرده کمتر است. اگر در محیط افراد تحصیل‌کرده گرایش به خودکشی شدت بیابد این شدت ناشی از ضعف اعتقادات سنتی و فردگرایی است. ازدواج مصونیتی برای خودکشی فراهم می‌آورد که یا مربوط به تأثیر محیط خانوادگی است که در این صورت خانواده با نفوذ خود، گرایش به خودکشی را خنثی می‌کند یا از شکوفا شدن آن جلوگیری به عمل می‌آورد و یا اینکه مصونیت وابسته به چیزی است که می‌تواند

نقش عوامل برون سازمانی در خودزنی و خودکشی کارکنان وظیفه یگان‌های ارتش جمهوری اسلامی ایران..... ۷۷

تحت عنوان گزینش همسر نامیده شود. انسان با هر کسی که بخواهد نمی‌تواند ازدواج کند، اگر فرد بعضی شرایط از قبیل سلامتی، ثروت و اخلاق را با هم نداشته باشد بخت و اقبال کمتری برای تشکیل خانواده خواهد داشت که وجود این عوامل از انگیزه‌های خودکشی می‌کاهد. تاریخ به ما می‌آموزد که میزان خودکشی به طور کلی در جوامع نوپا و در حال تحول و متمرکز، اندک است و با از هم پاشیدگی جوامع به هر دلیلی، خودکشی افزایش می‌یابد. (دورکیم، ۱۳۷۸: ۳۲۳-۱۶۱)

خودکشی دگرخواهانه

وقتی فرد از جامعه گسسته می‌شود، مقاومت کمتری در برابر خودکشی از خود بروز می‌دهد، به همان ترتیب زمانی که در وحدت کامل‌اش قرار می‌گیرد نیز به آسانی می‌تواند خودش را بکشد. (همان: ۲۵۴-۲۵۳) خودکشی مردان در آستانه سالمندی، خودکشی زنان بیوه بعد از مرگ شوهر، انسان و خودکشی پیروان یا خدمتکاران به هنگام مرگ پادشاهان، از مثال‌های خودکشی دگرخواهانه است. یکی از عوامل خودکشی سربازان را می‌توان در روحیه دگرخواهانه آنها جستجو کرد. (همان: ۲۵۴-۲۵۳)

خودکشی آنومیک

خودکشی آنومیک معلول عدم تعادل، دگرگونی ساختاری، وقفه ناگهانی شدید یا تغییرات عمیق و سریع سازمان‌ها و نظام‌های اجتماعی است که خود این عوامل معلول کساد سازمان اقتصادی، از هم پاشیدگی ارزش‌های سنتی، تورم، تغییر حکومت و انقلاب و.. است. و کنش افراد به وسیله‌ی هنجارهای روشن و قاطع، تکوین نیابد. چهار شاخص در بروز این نوع خودکشی مؤثر است: تغییرات سریع اجتماعی، آشفتگی در نظام جمعی و نظم عمومی جامعه، داشتن مشاغل حرفه‌ای و لیبرال، طلاق و در نتیجه‌ی آن اغتشاش در روابط بین هدف و وسیله‌ی خانواده. (محسنی تبریزی، ۱۳۷۳: ۱۳۷-۱۳۵)

خودکشی تقدیرگرایانه

این خودکشی نوعی عکس‌العمل به بازبینی، کنترل و تنظیم اجتماعی جامعه است؛ زمانی که جامعه به حد مفراط و شدیدی دست به "ایجاد نظم دستوری" می‌زند و (فرد به شدت تحت انقیاد و تقلید اجتماعی قرار دارد و هر چیزی تهدید شده، کنترل شده، منظم،

خشک و بی‌روح است). در این مواقع حق‌گزینش از افراد سلب شده و فرد تحت شرایط اجباری، نمی‌تواند اهداف و راه‌های رسیدن به آن‌ها را فراهم کند و سرانجام به قضا و قدر تن دهد. (همان: ۱۳۷)

منابع	راهکارهای ممانعتی	عوامل خودکشی	نوع خودکشی
دورکیم، ۱۳۷۸، ص ۱۶۱-۳۲۳	ازدواج، تحصیلات سلامتی، ثروت	آزادی مذهبی، تجرد، از هم‌پاشیدگی جوامع	ناشی از خود خواهی
دورکیم، ۱۳۷۸، ص ۲۵۳-۲۵۴	-	گسستگی فرد از جامعه، جامعه‌نگری کامل، سالمندی مردان، زنان بیوه، خودکشی پیروان، روحیه دگرخواهانه	دگر خواهانه
محسنی تبریزی، ۱۳۷۳: ص ۱۳۵-۱۳۷	پایداری ارزش‌ها ثبات	عدم تعادل، دگرگونی ساختاری، از هم‌پاشیدگی ارزش‌های سنتی، تغییرات عمیق و سریع اجتماعی، طلاق، داشتن مشاغل حرفه‌ای و لیبرال	آنومیک
محسنی تبریزی، ۱۳۷۳: ص ۱۳۵-۱۳۷	تعادل قدرت اختیار	عکس‌العمل به بازبینی، ایجاد نظم دستوری، سلب حق‌گزینش از افراد، ایجاد شرایط اجباری	تقدیر گرایانه

عوامل برون سازمانی در خودکشی و خودزنی کارکنان اجا

شاخه‌های عوامل برون سازمانی خودکشی و خودزنی

الف- عوامل اقتصادی

ب- عوامل اجتماعی

ج- عوامل خانوادگی

د- عوامل فرهنگی و ناهنجاری‌های روحی (ستوده، ۱۳۷۸: ۲۳۳-۲۳۰)

عوامل اقتصادی موثر در خودکشی

۱- بیکاری

۲- اخراج از کار

۳- ورشکستگی مالی

۴- فقر و تنگدستی (اسلامی نسب، ۱۳۷۱: ۲۷۵)

میزان خودکشی در میان افرادی که بیکارند و یا دچار مشکلات اقتصادی‌اند از قبیل افراد ورشکسته و کارکنان موقت بیشتر از سایر افراد است. (خبرنامه وزارت اطلاعات، بهار ۱۳۸۱)

نقش عوامل برون سازمانی در خودزنی و خودکشی کارکنان وظیفه یگان‌های ارتش جمهوری اسلامی ایران..... ۷۹

نارسایی‌های اقتصادی در افزایش و شیوع نرخ خودکشی تأثیر به‌سزایی دارند. آ. هنری و جی. شورت در یکی از بنیادی‌ترین مطالعات درباره میزان‌های خودکشی دریافتند که خودکشی در دوره‌های کساد اقتصادی افزایش می‌یابد. (تایلر، ۱۳۷۶: ۲۷)

بیکاری، اخراج از کار، ورشکستگی مالی، فقر و تنگ‌دستی از علل اقتصادی مهم در رابطه با افزایش خودکشی هستند. بیکاری دسته‌جمعی و ناکامی‌های ناشی از آن از شاخص‌های عمده در بزرگ‌ترین موج بیکاری بعد از جنگ جهانی در بین جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله در کشورهای صنعتی بود. (اسلامی نسب، ۱۳۷۱: ۲۷۵)

عوامل اجتماعی موثر در خودکشی

- ۱- بیماری صعب‌العلاج و غیرقابل درمان مانند ایدز و ...
  - ۲- ضعیف بودن شرایط و امکانات تحصیلی در دانشگاه‌ها.
  - ۳- ضعف در امکانات زندگی خوابگاهی و یا فاقد امکانات رفاهی بودن خوابگاه‌ها و اعتراض به وضعیت موجود.
  - ۴- شکست و عدم موفقیت در روابط.
  - ۵- اعتراض به شرایط.
  - ۶- انتحار به دلیل معطوف نمودن انظار عمومی و مجامع بشری به گروهی از انسان‌های جامعه به دلیل اعمال رفتار غیر انسانی با آنان.
  - ۷- ترویج افکار غلط گروه‌های اقلیت انسانی که خودکشی را مضموم نمی‌دانند.
  - ۸- عدم دستیابی به موفقیت‌ها و آرزوهای شغلی و تحصیلی.
  - ۹- بد آموزی‌های وسایل ارتباط جمعی خصوصاً در جوامع غربی (خبرنامه وزارت اطلاعات، بهار ۱۳۸۱)
- اگر آمادگی‌های فردی، به تنهایی، از علت‌های قطعی خودکشی نباشند، این آمادگی‌های پیشین، وقتی که با برخی از عوامل محیط طبیعی ترکیب شوند، تأثیر زیادتری از خود به جا می‌گذارند. (دورکیم، ۱۳۷۸: ۳۲۳-۲۶۵)

آمارها در اروپا بیان می‌کند که در فصل تابستان در حالی که طبیعت شاداب و دمای هوا مطلوب است، بشر، زندگی را در لحظه‌ای که در اوج آسایش است، با میل خود رها می‌کند، هنگامی که روزها به سرعت طولانی می‌شود، خودکشی‌ها نیز به سرعت افزایش پیدا می‌کند

و نیز بیشتر خودکشی‌ها در طول روز اتفاق می‌افتد، زیرا در طول روز زندگی اجتماعی در حال جوش و خروش و تحرک است. (همان: ۳۲۳-۲۶۵)

تعداد زیادی از مردم که دور هم جمع شده‌اند، به سبک مشابهی تحت تأثیر رویدادی همانند قرار می‌گیرند، آن‌ها این اتفاق آرا یا حداقل بخشی از آن‌را، در همانندی علائم و نشانه‌هایی که با آن، احساس به خصوص ظاهر می‌شود، درک می‌کنند و این باعث می‌شود که هرکس به صورت مبهم حالتی را که افراد پیرامون او پیدا می‌کنند برای خود مجسم کند. در درون یک قلمرو کوچک و محدود، تقلید می‌تواند به خوبی به تکرار یک تفکر یا عملی منجر شود، اما تقلید نمی‌تواند واکنش گسترده یا عمیقی در اثر گذاشتن بر روح جامعه و تغییر دادن وجدان داشته باشد. (همان: ص ۳۲۳-۲۶۵)

هر عامل دخیل در خودکشی را نمی‌توان به عنوان علت مسلم آن ذکر کرد و عوامل مختلف در آن نقش دارند.

عوامل خانوادگی

- ۱- طلاق و تنهایی، زندگی انفرادی و فرزندانی که به دلایل مختلف بدون هر یک از والدین زندگی می‌نمایند
- ۲- فشار نامعقول و بیش از حد والدین و سایر اعضای خانواده بر فرزندان.
- ۳- شرم‌ساری از خانواده و یا ترس از مراجعت مجدد به دامان خانواده در اثر بدنام شدن، روابط نامشروع و ...
- ۴- برملا شدن حقایق و اسرار و آگاه شدن خانواده از آن‌ها مانند: ترس از برملا شدن رابطه دختران و پسران، تهدید به برملا کردن اسرار شخصی یا روابط جنسی، بارداری نامشروع، روابط نامشروع با فرد یا افراد مختلف و ... (خبرنامه وزارت اطلاعات، بهار ۱۳۸۱)

عوامل فرهنگی و ناهنجاری‌های روحی

- ۱- آزار و اذیت جنسی
- ۲- فقر فرهنگی و عدم اعمال تربیت صحیح و اخلاقی و فرهنگی.
- ۳- استرس‌ها و فشارهای لحظه‌ای روحی یا روانی
- ۴- عشق و تمایلات شدید عاطفی و تمایل به رابطه و یا ازدواج با فرد مورد علاقه به نحوی که این امکان ایجاد نگردد.

۵- اعتیاد به مواد مخدر، مواد توهم‌زا و یا الکل

۶- انحراف جنسی و ظهور خصائل جنس مخالف در فرد

۷- عقده‌های روانی اعم از عقده خود بزرگ‌بینی، عقده حقارت، افسردگی، خودشیفتگی،

روان‌پریشی و ... و یا جنون ادواری و دائم. (اسلامی نسب، ۱۳۷۱: ۲۷۰ و ۲۷۵)

افراد تنها و افرادی که از همسر جدا شده و یا به علت فوت همسر تنها هستند. به نظر می‌رسد عامل تنهایی، احساس بی‌کسی و بی‌پناهی مؤثرتر از عامل فقر و ناداری در اقدام به خودکشی می‌باشد. در یک آمار ارائه شده، تعداد خودکشی در بین افراد تنها در مقایسه با همسالان خودشان هفت برابر بیشتر است (خبرنامه وزارت اطلاعات، بهار ۱۳۸۱).

عوامل دیگر مثل شهرنشینی که باعث بیگانه شدن انسانها با همدیگر شده یا عواملی مثل الکلیسم، کاهش اعتقادات مذهبی و یا مهاجرت نیز می‌تواند از عوامل بروز این پدیده باشند. همین‌طور عواملی مثل اختلالات روانی، که خودکشی در بین افرادی که تعادل روانی کامل دارند، فوق‌العاده پائین است. (همان)

طبق یک آمار خودکشی‌های ناشی از بیماری‌های روانی واقعی از ۲۰ درصد کل خودکشی‌ها متجاوز نیست. بقیه خودکشی‌ها ناشی از زمینه روانی خاص است که می‌توان آن را زمینه خودکشی نامید. (همان)

ممکن است عواملی افرادی را که دارای زمینه مستعد می‌باشند به سوی خودکشی سوق دهد. مثلاً در مورد نوجوانان می‌توان از مشکلات تحصیلی، مردودی در امتحانات و بالاخره یاس و ناامیدی و احساس شکست نام برد. گرفتاری‌های خانوادگی، شکست در عشق یا عدم توفیق در زندگی، محرومیت‌های عاطفی، مرگ نزدیکان، برخوردهای ناشایست و غیر منطقی اجتماعی، وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی نامناسب از عوامل رایج خودکشی است. (همان)

در خودکشی‌ها دوگونه علت فرا اجتماعی وجود دارد که پیشاپیش می‌توان خودکشی را به تأثیر آن‌ها منسوب دانست، این دو عبارتند از: آمادگی اندامی روانی و خصوصیت محیط طبیعی. (دورکیم، ۱۳۷۸: ۳۲۳-۲۶۵)

در خصوص حالت‌های روان‌پریشی برخی نوعی عامل جنون را معرفی می‌نمایند. ولی دیوانگی نمی‌تواند فقط قسمت خاصی از اعمال را تحت تأثیر قرار دهد. فردی که ظاهراً سالم است، ممکن است مبتلا به جنونی باشد که باعث خودکشی او گردد. نتیجه آن که

خودکشی دیوانگی از نوع خاص محسوب نمی‌شود. نتایج آماری نیز این امر را تأیید می‌کنند. مالی‌خولیا، وسوسه و خودکشی‌های ناشی از انگیزه‌های غیر ارادی نیز در حالت‌های روان‌پریشی می‌گنجد. (همان: ۳۲۳-۲۶۵)

بیماری‌های عصبی می‌توانند به طور منطقی زمینه ساز خودکشی باشند، زیرا اشخاص با ضعف اعصاب طبیعی آمادگی رنج و ناراحتی را دارند. ضعف اعصاب روی هم رفته سهم ناچیزی در علت خودکشی دارد و آن هم در صورتی که ضعف اعصاب در لحظه خودکشی به نهایت پیشرفت خود رسیده باشد. (همان: ص ۳۲۳-۲۶۵)

خودکشی و حالت‌های روان‌شناختی طبیعی (مادی)، نژاد، وراثت:

خودکشی در حد اعلاء واگیردار است. این واگیردار بودن به ویژه بین افرادی محسوس است که از نظر سرشت، به آسانی طعمه تمامی القائات به طور عام و افکار خودکشی به طور خاص قرار می‌گیرند. در اردوگاه بولوین (فرانسه) سربازی مغز خود را در داخل یک سایبان چوبی متلاشی کرد، چند روز بعد تعداد زیادی در همان محل سایبان چوبی از او تقلید کردند و دست به خودکشی زدند، اما همین که سایبان را آتش زدند بیماری واگیر نیز پایان یافت. علت خودکشی‌ها را با توجه به واقعیت‌های موجود نمی‌توان ناشی از وراثت دانست. از جمله فالر این مطلب را بیان می‌کند که دختر ۱۹ ساله‌ای که پدر و عموی او خودکشی کرده و او نیز خود را ناگزیر به خودکشی می‌دید، با فهمیدن اینکه پدر واقعی او کس دیگری بوده و با ملاقات او و اطمینان از این مسئله، انگیزه خودکشی در او از بین رفت. (همان: ۳۲۳-۲۶۵)

علل عمده برون سازمانی موثر در خودکشی و خودزنی کارکنان آجا

- ۱- مشکلات روحی و روانی کارکنان بالاخص کارکنان وظیفه به سبب دوری از خانواده و مشکلات خانوادگی و احساس پوچی و ناامیدی
- ۲- مشکلات اعتیاد در اجتماع و عدم دسترسی به موقع به مواد مخدر جهت تسکین
- ۳- ضعف اعتقادی افراد و مقید نبودن آنها به عواقب اخروی آن
- ۴- عشق و عاشقی‌های زودرس و نابجا در جوانان و فراهم نبودن امکان ازدواج برای جوانان و سخت‌گیری‌های بی‌مورد توسط خانواده‌ها
- ۵- فرار از پاسخگویی به مشکلات و مسائل زندگی (علل و انگیزه ارتکاب به جرائم و راه‌های پیشگیری از آن در آجا، آبان ۱۳۸۱: ۲۶-۲۴)

علل خودکشی در میان نظامیان

امیل دورکیم (جامعه‌شناس فرانسوی) در مورد خودکشی ارتشیان می‌نویسد: در تمام کشورهای اروپایی این یک واقعیت کلی است که گرایش نظامیان به خودکشی به مراتب بیشتر از مردم عادی در سنین مشابه است. (دورکیم، ۱۳۷۸: ۳۲۳-۲۶۵) در اولین نگاه، این واقعیت بیشتر شگفت‌آور به نظر می‌رسد، زیرا تصور می‌شود دلایل زیادی برای مصون نگه‌داشتن ارتشی‌ها در قبال خودکشی وجود داشته باشد. نخست از نظر جسمانی، افرادی که در ارتش جمع می‌شوند گل سرسبد این کشور هستند. و هیچ نوع نقص بدنی که جدی به نظر برسد، ندارند. افزون بر این، روحیه گروهی و زندگی دسته جمعی، اینجا باید اثر پیش‌گیری را که در جای دیگر نیز اعمال می‌شود، داشته باشد. (همان: ۳۲۳-۲۶۵)

شاخص‌های مهم رفتاری قبل از خودکشی

افسردگی، گسیختگی در روابط صمیمانه شخصی، سابقه‌ی خودکشی در خانواده، سابقه‌ی اقدام به خودکشی فرد، انزوای اجتماعی، الکلیسم و اعتیاد، فقر و محرومیت مزمن، رفتارهای پرخاش‌گرانه در خانه یا محیط اجتماعی، صحبت مستقیم یا غیر مستقیم درباره‌ی خودکشی، تغییرات ناگهانی در رفتار مانند بی‌قراری غیرعادی و یا انتقال از افسردگی به حالت خوشی و شادکامی که باعث پوشاندن حالات روانی اصلی می‌شود. (همان: ۲۶۰)

اهداف خودکشی

اکثر جوانانی که اقدام به خودکشی می‌کنند به دنبال هدفی مشترک هستند که مهم‌ترین آن عبارت‌اند از:

الف) حل بحران:

خودکشی عملی است که به منظور رها شدن از مشکل و بن بست‌ی که برای جوان به صورت بحران غیر قابل تحملی در آمده است، جلوه‌گر می‌شود. (همان: ۸۰-۷۹)

ب) فشارهای روانی:

در بعضی موارد نیازها، خواسته‌ها و آرزوهای برآورده نشده چنان تأثیر عمیق بر افکار و اذهان افراد ناامید و مستأصل می‌گذارد که او را به سمت و سوی خودکشی می‌کشاند. تمام

اقدامات منجر به خودکشی حاصل و انعکاسی از یک نیاز روان شناختی ناکام مانده است.
(همان: ۷۹-۸۰)

ج) احساس ناامیدی و درماندگی:

اغلب جوانانی که شدیداً خودشان را در برابر ناملایمات و هیجانات منفی زندگی شان ناتوان و درمانده احساس می کنند و تصور می کنند مشکلات شان هیچ گاه حل نمی شود، دچار افکار آشفته و پریشانی می شوند که گاه آن ها را به سوی آسیب رساندن به خودشان بر می انگیزد.
(همان: ۷۹-۸۰)

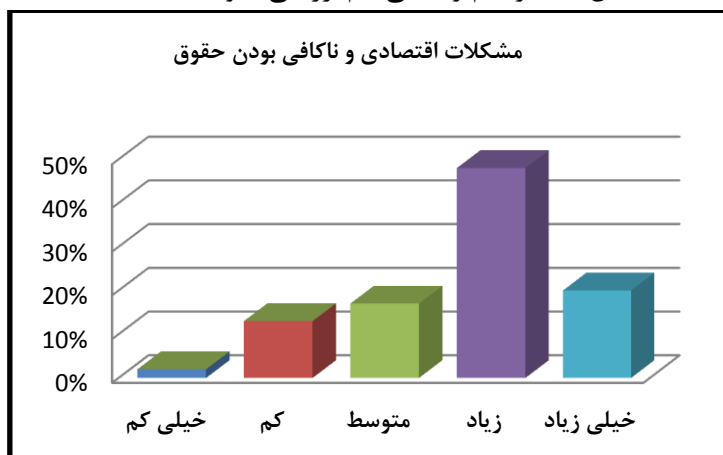
تجزیه و تحلیل

پس از محاسبات آماری که حاصل پاسخ پرسش شوندگان می باشد موارد زیر بدست آمد:

طیف	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	جمع کل
تعداد	۲	۱۱	۱۴	۳۹	۱۶	۸۲
درصد فراوانی	۲٪	۱۳٪	۱۷٪	۴۸٪	۲۰٪	۱۰۰٪

۱- مشکلات اقتصادی به چه میزان در وقوع جرم خودزنی و خودکشی در بین کارکنان وظیفه آجا موثر است؟

طبق جدول فوق ۶۸٪ پاسخگویان تاثیر مشکلات اقتصادی، در وقوع جرم خودزنی و خودکشی در بین کارکنان وظیفه آجا را زیاد و خیلی زیاد ارزیابی نموده اند. ۱۷٪ گزینه متوسط و نهایتاً ۱۵٪ این علت را کم و خیلی کم ارزیابی نموده اند.

۱- ناهنجاری‌های اجتماعی و تاثیر آن در بین کارکنان وظیفه ، به چه میزان در وقوع جرم خودزنی و خودکشی در بین کارکنان وظیفه اجا موثر است؟.

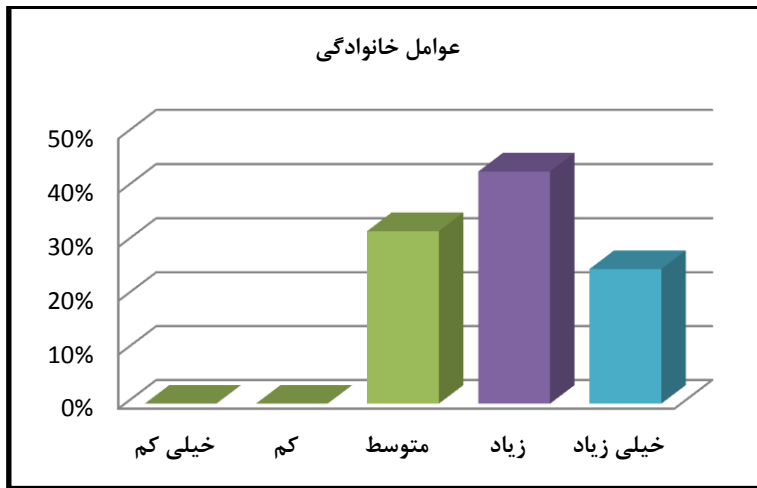
طیف	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	جمع کل
تعداد	۰	۲	۲۰	۴۱	۱۹	۸۲
درصد فراوانی	٪۰	٪۳	٪۲۴	٪۵۰	٪۲۳	٪۱۰۰

طبق جدول فوق ۷۳٪ پاسخگویان ناهنجاری‌های اجتماعی و تاثیر آن در بین کارکنان وظیفه، در وقوع جرم خودزنی و خودکشی در بین کارکنان وظیفه‌ی آجا را زیاد و خیلی زیاد ارزیابی نموده‌اند ضمناً ۲۴٪ گزینه متوسط، ۳٪ نیز گزینه کم و ۰٪ خیلی کم را انتخاب نموده‌اند

۳- عوامل خانوادگی، به چه میزان در وقوع جرم خودزنی و خودکشی در بین کارکنان وظیفه آجا مؤثر است؟

۶۸ درصد پاسخ‌دهندگان تأثیر محیط تربیتی نامناسب خانوادگی را در وقوع جرم خودزنی و خودکشی در بین کارکنان وظیفه آجا زیاد و خیلی زیاد ارزیابی نموده و ۳۲ درصد این اثر را متوسط و هیچکدام خیلی کم و کم ارزیابی ننموده‌اند.

طیف	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	جمع کل
تعداد	۰	۰	۲۷	۳۵	۲۰	۸۲
درصد فراوانی	٪۰	٪۰	٪۳۲	٪۴۳	٪۲۵	٪۱۰۰

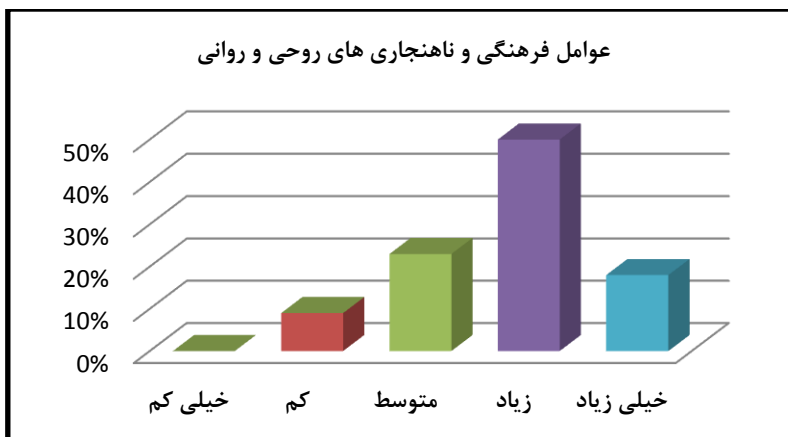

۴- عوامل فرهنگی و ناهنجاری‌های روحی و روانی به چه میزان در وقوع جرم خودزنی و خودکشی در بین کارکنان وظیفه اجا موثر است؟

طیف	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	جمع کل
تعداد	۰	۷	۱۹	۴۱	۱۵	۸۲
درصد فراوانی	۰%	۹%	۲۳%	۵۰%	۱۸%	۱۰۰%

٪۶۸

پاسخگویان تاثیر عوامل فرهنگی و ناهنجاری‌های روحی و روانی را در وقوع جرم خودزنی و خودکشی در بین کارکنان وظیفه‌ی آجا را زیاد و خیلی زیاد ارزیابی نموده‌اند، ۲۳٪ گزینه متوسط و ۹٪ نیز گزینه کم و ۰٪ خیلی کم را انتخاب نموده‌اند.

نتیجه

قوانین و آئین‌نامه انضباطی تأثیر نسبی داشته و می‌تواند در مواقعی نقش بازدارنده و در مواقعی کنترل‌کننده دیگر مؤلفه‌های تأثیرگذار در خودزنی داشته باشد. به طوری که قوانین و مقررات می‌تواند نقش بازدارندگی و یا برعکس برای خودزنی‌های که به قصد تهدید فرمانده و مسئول، گرفتن امتیاز و غیره انجام می‌شود داشته باشد و همچنین آئین‌نامه‌ها نیز می‌تواند در برقراری نظم و انضباط، کنترل و نظارت، کاهش فشارهای غیرطبیعی و دیگر موارد مؤثر در بازدارندگی انجام خودزنی ایفای نقش نماید که بیشترین تأثیر را براساس پژوهش موجود در کاهش خودزنی در مؤلفه اسناد بالادستی دارد. در ضمن آشنائی و آموزش کارکنان به آیات و روایات موجود که در مزمت خودزنی در قرآن نازل شده و یا روایاتی که از جانب ائمه معصوم و یا امامان مطرح شده می‌تواند در تحقیر رفتار فوق و بازدارندگی انجام خودزنی مؤثر باشد، لذا آشنا نمودن کارکنان وظیفه نسبت به آموزه‌های دینی، قوانین موجود و آئین‌نامه انضباطی می‌تواند بازدارندگی برای جلوگیری از بروز این معضل ایجاد نماید. نتیجه‌ی حاصل از تحلیل داده‌ها حاکی از آن است که هم‌خوانی مورد تأیید بین متغیر مستقل یعنی عوامل برون سازمانی بر متغیر تابع یعنی خودزنی و خودکشی کارکنان، در حد زیاد مؤثر می‌باشد. در این خصوص منابع مطالعات مطرح شده نیز حاکی از آن است که عوامل برون سازمانی در خودزنی و خودکشی کارکنان اجا تأثیر به سزایی داشته و این امر بر روایی و اعتبار نتیجه می‌افزاید. در پادگان‌ها و مراکز نظامی، به علت فقدان کلینیک‌های روان‌درمانی و بالینی جهت مراجعه بیماران روانی، نشانه و شواهد روانکاوای نشان‌یابی نشده و کارکنانی که بدلیل ناهنجاری‌های فرهنگی و مشکلات روحی دچار بحران روانی شده‌اند شناسایی نشده و امکان بروز این معضل وجود دارد و در این تحقیق نیز نتیجه‌ی حاصل از تحلیل استنباطی داده‌ها حاکی از آن است که هم‌خوانی مورد تأیید بین متغیر مستقل یعنی بیماری‌ها بر متغیر تابع یعنی خودزنی و خودکشی کارکنان وظیفه، در حد بالایی تأثیر دارد. در این خصوص نظریه مصاحبه‌شوندگان نیز حاکی از آن است که بیماری‌های جسمی و روحی در خودزنی و خودکشی کارکنان وظیفه‌ی اجا تأثیر قابل ملاحظه‌ای دارد و این امر بر روایی و اعتبار نتیجه می‌افزاید.

آن چه از این تحقیق بر می‌آید آن است که مسئولین و دست‌اندرکاران در امر تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری بایستی برای حل معضل خودزنی و خودکشی کارکنان اجا، عوامل برون

سازمانی یاد شده را مورد بررسی و تأمل بیشتری قرار دهند تا به راه‌هایی منطقی و کارآمد در بر طرف نمودن و یا کاهش این معضل دست پیدا کنند. حفظ جان کارکنان آجا که از جوانان و سرمایه‌های ملی و آینده‌ساز این کشور هستند از واجباتی است که هر چند در راه آن تلاش شود و وقت بیشتری معطوف آن گردد، راه را برای به وجود آوردن جامعه-ای بهتر و آینده‌ای روشن‌تر هموار می‌کند. خودداری از به کارگیری سربازان در مشاغلی که با روحیات آنان سازگاری ندارد و استفاده از این کارکنان در مشاغل متناسب با روحیات و وضعیت اجتماعی، اخلاقی و تربیت خانوادگی. انجام معاینات تخصصی پزشکی (انجام تست-های MMPI) در شروع خدمت کارکنان وظیفه به منظور پی بردن به مشکلات جسمی، روحی و روانی آنان و اقدام در جهت مداوای کارکنان وظیفه‌ای که از این بیماری‌ها رنج می‌برند، قبل از اعزام این افراد به یگان‌ها انجام نظارت‌های مستمر و غیرمحمسوس از طریق عوامل داخل یگان‌ها جهت پی بردن به مشکلات کارکنان وظیفه و تحت نظر قرار دادن کارکنان وظیفه‌ای که آمادگی بروز این ناهنجاری (خودزنی و خودکشی) را دارند در پیش-گیری بسیار مؤثر می‌باشد. انجام مصاحبه با خانواده‌ی کارکنان وظیفه مشکل‌دار به منظور آشنایی با روحیات و مشکلات سرباز و در جریان گذاشتن خانواده آن‌ها به منظور پیشگیری از بروز رفتارهای ناهنجار از قبیل خودزنی و خودکشی توسط این کارکنان به کارگیری و اجرای صحیح قوانین و مقررات، آئین‌نامه‌ها و رفتار کردن با اعتدال فرماندهان یگان‌ها در برخورد با کارکنان وظیفه در جهت پیش‌گیری از خودزنی و شناسایی کارکنان وظیفه مشکل‌دار، لازم است یگان خدمتی در ابتدای ورود کارکنان فوق در جریان وضعیت آن‌ها از نظر عوامل برون سازمانی قرارگیرد لذا فرم الف پیوستی که برای کارکنان وظیفه در یگان آموزشی پر می‌شود و به یگان جدید ارسال می‌گردد و در یگان خدمتی نیز تمدید آن پس از یکسال پیشنهاد می‌شود.

منابع

- کی‌نیا، مهدی "مبانی جرم‌شناسی جلد اول" انتشارات دانشگاه تهران ۱۳۷۷
- اسلامی نسب، بجنوردی، ۱۳۷۱، بحران خودکشی، تهران: نشر فردوس.
- دورکیم، امیل. ۱۳۷۸. خودکشی. نادر سالارزاده امیری (مترجم). تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی
- دانش، تاج الزمان .. مجرم کیست: جرم‌شناسی چیست "انتشارات کیهان ۱۳۷۹.

- خلاصه روانپزشکی علوم رفتاری؛ روانپزشکی بالینی؛ ترجمه دکتر نصرت‌الله پورافکاری؛ انتشارات شهراب ۱۳۷۹؛
- ستوده، هدایت‌الله (۱۳۷۹)؛ آسیب‌شناسی اجتماعی، جامعه‌شناسی انحرافات، تهران، آوای نور، چاپ ششم.
- التاویلا، انریکو، روانشناسی قضایی، جلد اول، ترجمه دکتر کی‌نیا، مهدی، ۱۳۷۴، انتشارات مجمع علمی و فرهنگی مجد
- تایلر، استیو، جامعه‌شناسی خودکشی، موسی‌نژاد، علی، ۱۳۷۶، اصفهان
- سازمان قضایی نیروهای مسلح (بررسی علل و انگیزه ارتکاب جرم خودزنی در ن م-م قضایی و حقوقی اداره کل پیشگیری از وقوع جرم-زمستان ۱۳۷۸)
- خلاصه‌ای از علل و انگیزه ارتکاب به جرائم و راه‌های پیشگیری از آن در آجا-آبان‌ماه ۱۳۸۱
- گلدوزیان، ایرج، حقوق جزایی اختصاصی، ۱۳۷۹، دانشگاه تهران
- محسنی تبریزی، علیرضا، ملاحظاتی در باب نظریه‌ی خودکشی دورکیم، ۱۳۷۳، تهران
- مستخرجه از بولتن وزارت اطلاعات بهار ۱۳۸۱
- قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء (ص)-اداره بازرسی و ایمنی-دبیرخانه پیشگیری از تخلفات و جرائم-گاهنامه پیشگیری از تخلفات و جرائم (شماره ۱۰)
- صالح، شفیعی (۱۳۷۹) بررسی عوامل خوشایندسازی محیط خدمت سربازی
- پایان نامه تحصیلی، نیک بخش سیروس، کتابخانه دانشکده فرماندهی و ستاد آجا
- پایان نامه تحصیلی، نوری سعید، کتابخانه دانشکده فرماندهی و ستاد آجا
- پایان نامه تحصیلی، کلهری علیرضا، کتابخانه دانشکده فرماندهی و ستاد آجا
- پایان نامه تحصیلی، کشاورعلیرضا، کتابخانه دانشکده فرماندهی و ستاد آجا
- پایان نامه تحصیلی، کشاورعلیرضا، کتابخانه دانشکده فرماندهی و ستاد آجا
- پایان نامه تحصیلی، خسروخسروی، کتابخانه دانشکده فرماندهی و ستاد آجا